

viac skompromitovaných ako povolaniých, vyzvane problém úrovne slovenského demokraticizmu v celej svojej zložitosti. Možná federácia nie je na konci, ale na začiatku množstva povinností.

Vidno, že nijaká vnútorné úprimná, myšlienkovu realistická úvaha na margo jarných dní nevedie k optimistickému finále. Pripustíme si do hlavy iba fakty základné: monopol politickej moci trvá, ovládaná občianska väčšina má iba sprofanovaný, akokoľvek manipulovateľný „národný front“, inak nemá nijaké organizačné a nijaké inštitucionálne možnosti pôsobiť na usporiadanie vecí verejných, väčšina je izolovaná od politickej praxe a je odkázaná na politické rojčenie, nepretržite existuje možnosť obmedzenia slobody slova a tlače a neustále trvá moc stranického aparátu nad stranou. Nad tým všetkým, vlastne napriek a proti tomu všetkému žije nádej, že môj a váš pesimizmus sa ukáže planým; nádej miliónov, že teraz — po krvavých skúsenostiach, po rokoch ťaživej neslobody a všeobecnej apatie — bude mať demokracia nielen svoje obete, ale najmä reálne politické výsledky. No nemali by sme si to hovoriť ako útechu, ale ako úlohu. Lebo niet demokracie a slobody darovanej. Nie je pravda, že niekto najvyšší sa po múdrej úvahe a trýznivej sebakritike rozhodne udeliť plebsu demokratické výmnoženie. Ako nemôže byť pravdou, že symetrický federatívny model bude odmenou za slušné správanie sa v demokratizačnom procese. Romantik Štúr to vedel lepšie ako hocikoľvek súčasný politik socialistického realizmu; povedal: „Pozdvihni sa sám, rod môj, a potom ťa pozdvihnú iní a uznajú ľudské práva tvoje!“

Kultúrny život, roč. 23, č. 13, 29.3.1968

Alexandr Kramer

Jaká demokracie?

Vydali sme se na cestu k demokracii. Zdánlivo je to jasné, srozumiteľné. Ale to jen na prvni pohled. Vzápětí je nám totiž vysvětleno — v komuniké ze zasedání předsednictva ÚV KSČ, 22.3.1968 — že „*naše demokratizace je výrazně socialistického charakteru*“. Jinými slovy, ona tedy není demokracie jako demokracie. Čtème si dál v citovaném komuniké. „*Předsednictvo ústředního výboru konstatuje, že celkový ráz obrodného procesu v naší společnosti zdaleka neurčují některé krajní tendence a vybočení, ani místní snahy dát průchod nesocialistickým náladám. Strana se nenechá zaskočit ani případnými pokusy o legalizaci těchto nálad pod rouškou demokracie nebo rehabilitace.*“ — Co to znamená, že se strana nenechá zaskočit? Bude proti nesocialistickým náladám agitovat, bude lidi přesvědčovat slovy a činy, že jen její cesta je ta správná? Anebo to znamená něco jiného, něco, co jsme až do ledna tohoto roku tak dobfé znali? Odpověď hledej-

me u jednoho z těch, kteří stojí na čele obrodného procesu, u ministra Josefa Smrkovského. „*Nemůže u nás existovat jiná strana nebo organizace než ta, která má v programu vybudování a rozvoj socialistické společnosti. Návrat k jakémukoliv jinému zřízení nebude, a nikdo, kdo by se o to chtěl pokusit, legální a zákonnou platformu nedostane.*“ (Z besedy Josefa Smrkovského na Vysoké škole ekonomické; citováno podle UK). — Tak a je to konečně jasné. Nikoliv tedy přesvědčování, nikoliv agitační práce, ale zase prostě — zákaz. „*Legální a zákonnou platformu nedostane.*“

Existují u nás z fetišizované pojmy. Sváté, nedotknutelné zásady. — Vedoucí postavení komunistické strany. Přátelství a spojenectví se Sovětským svazem. Socialistické zřízení. — Toto jsou naše axiomy. Nedáme si na ně sahat. Ve chvíli, kdy se jich někdo dotkne, končí diskuse, přestáváme používat argumentů. Nastupují emoce, slzy v očích, bušení v prsa a — což je horší — také bušení do stolu. Pěstí. Nedovolit, nepřipustit!

Pokusím se o argumentaci srovnáním. V kapitalistických zemích nejsou ani základní politické zásady komunistů posvěceny mocenským postavením strany. Proto jsou neustále napadány, neustále se střetávají s protichůdnými koncepcemi, neustále musí komunisté dokazovat jejich správnost. Je to náhoda, že tvořivé marxistické myšlení dospělo v západních zemích v mnoha ohledech dál, než v zemích socialistických? Nebo je to logický důsledek takového střetávání?

Pisatel tohoto článku má podanou přihlášku do Komunistické strany Československa. Je pro přátelství a spojenectví se Sovětským svazem, je pro socialistické zřízení. Nechápe však, proč by nemohli dostat slovo — a legální platformu — také lidé, kteří mají opačné názory. Máme-li pravdu, proč se bát diskuse?

Nechápu, proč by nemohly být u nás politické strany s nesocialistickým programem? Proč — máme-li svobodu slova, projevu, svobodu tisku — by nemohli třebaš stoupenci monarchie přesvědčovat své spoluobčany, že právě v královském systému by se jim všem žilo nejlépe? Nemýlím-li se, znamená slovo demokracie vládu lidu. A znamená také dát tomuto lidu možnost rozhodnout se mezi různými koncepcemi. Bylo v posledních týdnech mnohokrát řečeno, že komunistická strana má mít vedoucí postavení jen v případě, že si je zaslouží. Je nutné dovést tuto myšlenku do konce. Je třeba uznat, že všem lidem této země přísluší právo posoudit, zda si KSČ své vedoucí postavení zaslouží a zda si je více nezaslouží některá jiná politická strana. — Abych byl důsledný: Jestliže se některé jiné politické straně podaří — jakkoli je to pro mne absurdní — přesvědčit většinu národa, že kapitalistický, vykořisťovatelský systém je pro lidi lepší, správnější, jestliže tato strana získá demokratickými prostředky většinu — pak je nutné se vrátit ke kapitalis-

tickému zřízení. Komunistická strana nemůže lidem své pojetí šťastné a spravedlivé společnosti vnucovat. Může a musí je o tom přesvědčovat; slovy i činy. Jsem přesvědčen, že je to plně v jejich silách.

Věta o demokracii, která má své meze, je z repertoáru odstoupivšího presidenta a bývalého prvního tajemníka ÚV KSČ, Antonína Novotného. Je — tak, jak byla myšlena — pozůstatkem politické koncepce, která vyhrzovala určitému okruhu lidí monopol na určování cest k socialismu. Dnes jsme tuto koncepci zavrhlí. Jak se nyní s oblibou říká, pootevřeli jsme dveře, přiznali jsme všem občanům naší země možnost diskutovat o tom, co socialismu prospívá a co ne. Je však třeba ony symbolické dveře otevřít dokořán. *Je třeba, aby lidé mohli vyjadřovat svůj názor na to, co prospívá obecnému blahu, a to i tehdy, když si obecné blaho nezotožňují se socialismem.* Nelze se zastavit, nelze — opět — hovořit o demokracii odsud až potud.

Existují tedy vůbec nějaké hranice pro demokracii? Překvapím; domnívám se totiž, že ano. Jsou to hranice dané všeobecným pojmáním lidských práv, obecně humánními principy. Jsou to hranice, uzavírající cestu organizacím, které svět označil za zločinné, protilidské. Hranice pro fašisty, rasisty, stoupence genocidy, náboženského pronásledování atd. Jsou to hranice, které určuje ústava demokratického státu.

Má však naše ústava — jak je tomu dosud — uzákonňovat vedoucí postavení komunistické strany? Tuto otázku dostala soudružka Marie Švermová na shromáždění mládeže v Parku kultury. Odpověděla: *„Jsem přesvědčena, že komunistická strana nepotřebuje mít zakotveno své vedoucí postavení v ústavě. Pokud by to potřebovala, nesvědčilo by to o její síle, ale naopak o slabosti.“*

Soudružka Švermová mi možná bude zazlívát, že jejího prohlášení používám k polemice s názorem předsednictva ÚV KSČ. S názorem, který je přítom — vzhledem ke všemu, co tu zatím bylo — progresivní. Chtěl bych jí přesto poprosit, aby mi uvěřila, že to myslím se socialismem dobře. A že tento článek píše právě proto.

Do čela strany a státu se v těchto dnech dostali a dostávají čestní a progresivní lidé. Jenomže my — po všech zkušenostech, které máme — už se nemůžeme a nesmíme spolehnout jen na lidi, ani na ty nejlepší. Potřebujeme záruky.

Tím spíše, že lidé... jsou jen lidé. I ti nejčestnější. Působí na ně společenské zákony, včetně zákonů moci. Konkrétně: řadě z těch, kteří dnes vyvolali progresivní revoluční vlnu a které tato vlna vynesla nahoru, demokratizace prospěla. Nutně ji potřebovali, jinak by se nemohli pustit do boje s konzervativní klikou. Nyní se však situace obrací. Nyní jsou — a tím se jich nechci nijak dotknout — oni „nahoře“. Demokratizace, volný prostor pro kritiku, se obrací proti nim, zmenšuje jejich moc, jejich možnost neomezeně

rozhodování. Nechci sebeběmím pochybovat o charakterech těchto lidí — osvědčili v boji s konzervativci nemalou osobní statečnost — ale jsem přesvědčen, že nezávisle na charakteru každého člověka patří k zákonitostem jeho psychiky, že se brání proti omezování. Snaží se vlnu, která ho vynesla, fídit, regulovat. *Snaží se regulovat demokracii.* Dochází — znovu — k manipulaci s lidmi. Vývoj Polska od roku 1956 je v tomto ohledu pro nás výstražným příkladem.

Takže se nakonec vracím k tomu, kde jsem začal, k otázce, vyjádřené v titulku: Jaká demokracie? — Opravdu, jaká? Buržoazní? Socialistická? Domnívám se, jsem o tom pevně přesvědčen, že *demokracie je jen jedna.* Prostě — demokracie. A že bez ní nemůže být ani socialismu.

Praha, 24. března 1968.

Student, 3. dubna 1968

Karel Kaplan

Jak dál v demokratizaci

Vlna demokratizace zachvátila náš stát. Vyvolala ji v život rozhodnutí lednového pléna ÚV KSČ a některé další kroky, jež po něm následovaly. Slovo demokracie se stalo nejvíce užívaným pojmem na schůzích a v politickém životě. Tato atmosféra „demokratického prouzení“ není ničím zvláštním. Je přirozenou reakcí na předcházející vývoj, jakousi uvolněnou dlouhou uzavřenou přehradou, která přivedla společnost do značné pasivity, lhostejnosti. Touto nemocí byly dokonce postiženy i skupiny, které byly vždy neaktivnějším činitelem společenského pohybu — komunisté a funkcionáři. A tak první rozrušení spoutaných zábran zrodilo chvíle, které prožíváme. Tyto chvíle „demokratické vlny“ jsou nezbytné také proto, že vyvíjejí novou atmosféru, příznivé politické klima, vtiskují do vědomí obyvatel řadu nových rysů, posilují sebevědomí politicky činných obyvatel a probouzejí k aktivitě další. Přispívají ke společenskému pohybu a jsou do značné míry v této době i zárukou jeho existence.

Ovšem tím se demokratická vlna nesmí vyčerpat, nemůže to být její vrchol, ale pouze nezbytný začátek či předehra. V takových chvílích vždy hrozí nebezpečí, že se ustrne na vyhlášení obecných zásad, které jsou přijatelné pro všechny myšlenkové proudy i jejich nositele. Ani u nás v této konkrétní době nikdo nevystoupí proti demokratizaci veřejného života. Rozdílnosti se však začnou objevovat teprve tenkrát, když se od proklamací demokratismu přejde ke konkrétním opatřením, jež mají dát demokracii reálnou podobu. Nastal čas učinit tento krok, postoupit dál k nutným změnám, aby se nám potřeba demokratizace nezměnila v politickou módu.